

Kilmės šalių galimybės pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas: Lietuvos atvejis

INGRIDA GEČIENĖ-JANULIONĖ

Socialinių inovacijų institutas, Saulėtekio al. 15, Vilnius
El. paštas gecieneingrida@gmail.com

Straipsnyje analizuojamos kilmės šalių galimybės pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas – idėjas, vertybes, įgūdžius, elgesį ir praktikas. Nagrinėjant Lietuvos atvejį atskleidžiama socialinių perlaidų pritraukimo ir panaudojimo kilmės šalyje ekosistema: kilmės šalies suinteresuotumas, veikėjų tinklas, taikomos priemonės / pasakos pritraukti bei pasirengimas / kliūtys panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas. Išryškintas ne tik valdžios institucijų vaidmuo, bet ir savivaldybių bei nevyriausybių organizacijų įdirbis pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas.

Raktažodžiai: (re)migrantai, socialinės perlaidos, pritraukimo priemonės

ĮVADAS

Lietuva nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. neteko 679 tūkst. gyventojų dėl didelio migracijos masto (Europos migracijos tinklas, 2021). Viena vertus, didelė emigracija lemia mažėjančią darbo jėgą, protų nutekėjimą, visuomenės senėjimą ir pan. Kita vertus, migrantai gali padėti „atverti duris į pasaulio darbo rinkas, paskatinti plėtotis prekybą, verslą, inicijuoti kultūrinius mainus ir diplomatinis santykius, perduoti naujas idėjas, įgūdžius ir finansinį pajėgumą“ (Omelandiuk ir kt. 2013, 23). Todėl pastaruoju metu kilmės šalys yra susirūpinusios ir siekia pritraukti migrantų išteklių šalies gerovei kelti, ypač stiprėjant konkurencijai dėl talentų pasaulyje.

Šiame straipsnyje siekiama atskleisti Lietuvos galimybes pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas, kurias P. Levitt apibrėžia kaip „normas, praktikas, tapatybes ir socialinį kapitalą“ (Levitt 1998, 927). Dėmesys socialinėms perlaidoms pastaruoju metu ypač sustiprėjęs. Pastebima, kad ne tik finansinės perlaidos, bet ir migrantų žinios, įgūdžiai, praktikos bei vertybės yra tie ištekliai, kurie smarkiai prisideda prie kilmės šalies ekonominio augimo (Newland, Tanaka 2010; Plaza, Radha 2011; Kuznetsov 2013), demokratinių vertybių perėmimo (Piper 2009; Kapur 2010; Pérez-Armendáriz, Crow 2010, Brinkerhoff 2012, Krawatzek, Müller-Funk 2019) ir platesnio socialinio šalies vystymo (Grabowska, Engbersen 2016; Karolak 2016; Nowicka, Šerbedžija 2016; White 2016).

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje jau pradėtas nagrinėti migrantų ir sugrįžusiųjų į Lietuvą (toliau, susiejant abi grupes, vadinamų (re)migrantais) indėlis šalies gerovei vystyti (Gudelis,

Gečienė, Jakulevičienė 2012; Gečienė, Matulaitis 2012; Gečienė, Kanopkaitė 2015; Čiubrinskas 2018; Gečienė-Janulionė 2019; Čiubrinskas ir kt. 2022). Taip pat didelis dėmesys skiriamas valstybės priemonių, siekiant pritraukti migrantų indėlį šalies gerovei kelti, analizei, ypač akcentuojant Globalios Lietuvos programos vertinimą (Gudelis, Gečienė, Jakulevičienė 2012; Gudelis, Klimavičiūtė 2015, 2016) ir kitas valstybės paskatas, tokias kaip įvairios programos (pvz., „Kurk Lietuvai“), skirtos perimti migrantų patirtį (Gečienė-Janulionė 2019). Taip pat pradedamos analizuoti kliūtys, perimant socialines perlaidas (Nevinskaitė 2015, 2016; Gečienė-Janulionė 2020). Šiame straipsnyje tęsiamas (re)migrantų socialinių perlaidų pritraukimo ekosistemos Lietuvoje nagrinėjimas, įtraukiant ne tik valstybės institucijų paskatas, bet ir savivaldybių bei nevyriausybinių sektoriaus įdirbį, pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas.

Straipsnio empirinė dalis paremta 2020–2021 m. vykdyto tyrimo metu atliktais 10 pusiau struktūruotais interviu su pagrindiniais (re)migrantų socialinių perlaidų pritraukimo ekosistemos dalyviais ir (re)migrantų socialinių perlaidų pritraukimą skatinančių Lietuvos strateginių dokumentų bei programų analize. Interviu metodas pasirinktas siekiant išsiaiškinti, kokios institucijos bei organizacijos ir kokiais būdais prisideda prie (re)migrantų socialinių perlaidų pritraukimo, kaip jos tarpusavyje susijusios, kas padeda ir kas kliudo jų veikloje. Interviu dalyviai buvo pasirenkami taikant tikslinę ir „sniego gniūžtės“ atrankas, nes iš pradžių buvo atlikti interviu su Globalios Lietuvos programą įgyvendinančių institucijų atstovais, kurių buvo prašoma nurodyti, su kokiomis kitomis institucijomis, įstaigomis ar organizacijomis yra bendradarbiaujama, vėliau buvo paimti interviu iš nurodytų jų atstovų. Interviu buvo atlikti su Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos, LR švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Vyriausybės kanceliarijos, programų „Kurk Lietuvai“, „Work in Lithuania“, „Renkuosi Lietuvą“, „Globalūs regionai“ atstovais bei nevyriausybinių organizacijų Lietuvoje „Global Lithuanian Leaders“, „Eksemigrantai“, „Sugrįžus“, „Futura Scientia“ atstovais. Laikantis tyrimo etikos principų, straipsnyje neatskleidžiami tyrimo dalyvių duomenys – nurodoma tik institucija ar organizacija, kuriai jie atstovauja. Siekiant papildyti, patikslinti ir susisteminti interviu metu gautus duomenis, buvo pasitelkta (re)migrantų socialinių perlaidų pritraukimą skatinančių Lietuvos strateginių dokumentų bei programų analizė, išryškinant prioritėtines pritraukimo kryptis ir priemones. Taip pat nagrinėjami projektų ir įvairių iniciatyvų, pritraukiant (re)migrantų indėlį, aprašymai bei ataskaitos, pateiktos įgyvendinančių institucijų ir organizacijų interneto svetainėse. Analizei pasirinktas pirminių ir antrinių dokumentų analizės metodas bei taikoma tikslinė dokumentų atranka. Šis mokslinis tyrimas buvo atliktas įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuotą projektą „(Re)migrantų socialinės perlaidos visuomenės gerovės augimui: iššūkiai ir patirtys lyginamojoje perspektyvoje“ (S-GEV-20-7).

TEORINĖS PRIELAIDOS

Analizuojant kilmės šalių galimybes pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas nagrinėjančią mokslinę literatūrą, galima matyti, kad šios galimybės priklauso nuo šalies suinteresuotumo, veikėjų tinklo, taikomų priemonių / paskatų pritraukti bei pasirengimo panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas. Kilmės šalis šiame straipsnyje apibrėžiama kaip šalis, iš kurios migruojama į kitas šalis ir į kurią sugrįžta emigravę šalies žmonės ar jų palikuonys.

Pagal kilmės šalių suinteresuotumą pritraukti migrantų indėlį P. Boccagnis ir bendraautorai išskiria tris valstybių tipus. Pirmajam tipui – *transnacionalinėms valstybėms* – priklauso

tokios šalys, kurios suteikia emigrantams dvigubą pilietybę ir laiko juos ilgalaikiais nutolusiais šalies gyventojais. Šiuo atveju transnacionalinių migrantų indėlis ir dalyvavimas tampa nacionalinės politikos integralia dalimi. Pateikiami pavyzdžiai apima Salvadorą ir Dominikos Respubliką. Antrasis tipas – *strateginės, selektyvios valstybės*, kurios skatina kai kurias migrantų indėlio formas, tačiau siekia selektyviai ir strategiškai kontroliuoti, ką migrantai gali ar ko negali daryti. Dažnai skatinamas ekonominis prisidėjimas, tačiau apribojamas politinis dalyvavimas, pavyzdžiui, nesuteikiama balsavimo teisė. Tai tokios šalys kaip Indija, Filipinai, Haitis ir Turkija. Paskutinis tipas – *nesuinteresuotos ir smerkiančios valstybės*, kurios laiko savo emigrantus nebeprisiklausančiais šaliai. Pasak P. Boccagnio ir bendraautorijų, „tokia pozicija buvo labiau paplitusi prieš dabartinę globalizacijos laikotarpį. Tačiau net ir šiandien, kai vyriausybės susiduria su garsia ir galinga politine opozicija užsienyje, jos gali bandyti diskredituoti emigrantų įtaką“. Vienas pavydžių yra Kubos atvejis: įdomus tuo, kad šalis labai priklauso nuo pinigų perlaidų. Be to, pabrėžiama, kad siunčiančiųjų šalių suinteresuotumas pritraukti (re) migrantų indėlių labai priklauso nuo konteksto ir gali pasikeisti skirtingais laikotarpiais (Boccagni, Lafleur, Levitt 2015: 4).

Aptariant veikėjų, susijusių su migrantus siunčiančiųjų šalių galimybėmis pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas, tinklą, galima matyti, kad dažniausiai analizuojamos kilmės šalies valdžios institucijos bei diasporos organizacijos, veikiančios užsienyje (Brinkerhoff 2009; Tabar 2014; Boccagni, Lafleur, Levitt 2015). Tačiau siekiant (re)migrantų indėlio pritraukimo, būtina pasitelkti ir kitus šio proceso dalyvius – savivaldybes, privačias įmones ir nevyriausybinės organizacijas bei visuomenės narius kilmės šalyje, ypač turint omenyje, kad šalies vyriausybės išteklių yra riboti (Gudelis, Gečienė, Jakulevičienė 2012: 10). Tokiems išplėstiniais veikėjų tinklams, pasak D. Gudelio ir L. Klimavičiūtės, yra „bendra tai, kad visus juos galima apibūdinti kaip kolektyvinės veiklos, nukreiptos į tam tikrą tikslą, darinius“ (Gudelis, Klimavičiūtė 2015: 122).

Daug dėmesio skiriama kilmės šalies vyriausybių ir (ar) agentūrų priemonėmis skatinti migrantų indėlių (Omelaniuk ir kt. 2013). A. Gamlenas pasiūlė diasporos įtraukimo politikos tipologiją, kurią sudaro gebėjimų stiprinimo, teisių išplėtimo ir išsipareigojimo įtvirtinimo politikos priemonės (Gamlen 2006). J. Brinkerhoff pateikia platesnę tipologiją, kuri apima įgaliojimo suteikimo, palengvinimo, aprūpinimo ištekliais, bendradarbiavimo ir pripažinimo suteikimo politikos priemones (Brinkerhoff 2012: 83–84). D. Gudelis ir L. Klimavičiūtė papildė šią tipologiją priemonėmis, skirtomis kurti aplinką, palankią diasporos indėliui į kilmės šalies gerovę, pvz., kilmės šalies kalbos, kultūros ir tapatybės išsaugojimo, diasporos socialinių poreikių patenkinimo, sąlygų integruotis grįžus į kilmės šalį sudarymo, diasporos nuopelnų kilmės šaliai pripažinimo priemonės (Gudelis, Klimavičiūtė 2015: 126).

Pasirengimo panaudoti (angl. *acceptability*) (re)migrantų socialines perlaidas atveju nagrinėjamos kylančios kliūtys ir pasipriešinimas, perimant socialines perlaidas kilmės šalyse. M. Garapichas, analizuodamas kilmės šalies visuomenės pasipriešinimą socialinėms perlaidoms, išskiria dvi skirtingas tendencijas: 1) visuomenės nusistatymas prieš tai, kaip veikia migrantus priimančios šalys; ir 2) sąstingio, statinės socialinės santvarkos ir konservatyvumo suvokimas kilmės šalyse (Garapich 2016: 159). M. Dzięglewski, nagrinėdamas kliūtis perimti sugrįžusių migrantų socialines perlaidas, išskiria tris jų tipus: 1) socialiniai ir ekonominiai veiksniai, susiję su kilmės šalies ekonominės ir socialinės sistemos suformuotomis kliūtimis, 2) kultūra, suprantama kaip nepriklausomas kintamasis, leidžiantis suprasti socialinių veikėjų elgesį ir motyvacijas ir 3) psichosocialiniai veiksniai tiek grįžtantiems migrantams, tiek vietos visuomenei (Dzięglewski 2016: 185).

LIETUVOS GALIMYBĖS PRITRAUKTI IR PANAUDOTI (RE)MIGRANTŲ SOCIALINES PERLAIDAS

Suinteresuotumas

Analizuojant Lietuvos suinteresuotumą pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas galima išskirti valdžios institucijų, verslo įmonių požiūrį ir šalies gyventojų nuostatas. Valsitybiniu lygmeniu suinteresuotumas pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas matomas nuo Nepriklausomybės atkūrimo, kai nuo pat pradžių buvo siekiama palaikyti ryšius su kitose šalyse gyvenančiais lietuviais. Vis dėlto, paspartėjusi emigracija nuo 2004 m. įstojus į Europos Sąjungą suinteresuotumą labai sustiprino: 2007 m. buvo priimta Ekonominės migracijos reguliavimo strategija; 2011 m. patvirtinta „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2011–2019 metų programa, kuri buvo pratęsta iki 2021 m. pabaigos; 2014 m. patvirtintos Lietuvos migracijos politikos gairės. Šie strateginiai dokumentai įtvirtino migracijos politiką kaip vieną pagrindinių valstybės prioritetų. Šis prioritetas išlieka ir naujausiame migracijos politikos strateginiame dokumente, patvirtintame 2018 m. – Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija. Jos pirmasis uždavinys skirtas skatinti grįžtamąją migraciją ir proporcingą, valstybės interesus atitinkantį užsienio šalių piliečių atvykimą, formuojant ir įgyvendinant pritraukimo, priėmimo, integracijos ir ryšio palaikymo valstybės politiką, o penktasis uždavinys – vykdyti veiksmingą diasporos politiką. 2022 m. siekiama patvirtinti ir „Globalios Lietuvos“ programos tęsinį – Lietuvos diasporos politikos strategiją „Globali Lietuva“ 2022–2030 m. Šioje strategijoje numatoma labai kryptingai skatinti diasporos įsitraukimą į Lietuvos gyvenimą ir gerovės joje kūrimą. Šis vienas iš tikslų labai aiškiai įtvirtina Lietuvos suinteresuotumą pritraukti ir panaudoti (re)migrantų indėlį.

Vis dėlto, laikantis P. Boccagnio ir bendraautorių išskirtų valstybių tipologijos pagal suinteresuotumą, galima matyti, kad nepatvirtinus dvigubos pilietybės, Lietuva vis dar išlieka kaip strateginio, selektyvaus tipo valstybė. Nors rengiamoje Lietuvos diasporos politikos strategijoje „Globali Lietuva“ 2022–2030 m. yra išreikštas siekis suorganizuoti referendumą dėl pilietybės išsaugojimo, tačiau tai priklausys nuo referendume pateiktos nuostatos formulavimo, ar pilietybės išsaugojimo teisė priklausys visiems užsienyje gyvenantiems lietuviams, ar bus nustatyti apribojimai, kurie buvo pritaikyti per 2020 m. vykusį referendumą.

Atsižvelgiant į savivaldybių, verslo įmonių ir šalies gyventojų suinteresuotumą pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas, plačiau tyrinėjamas tik požiūris į grįžtamąją migraciją, kuris tik netiesiogiai atskleidžia suinteresuotumą ir tik sugrįžusiųjų atveju, neapimant galimybių pritraukti migrantų, gyvenančių kitose šalyse, socialinių perlaidų. Šioje srityje tyrimus nuosekliai įgyvendina Tarptautinės migracijos organizacija (toliau – TMO). Jos iniciatyva 2018 m. atliktas tyrimas „Grįžtamoji migracija: regionų perspektyva“ atskleidė, kad 36 proc. šalies savivaldybių neturi tikslo skatinti grįžtamąją migraciją, 5 proc. turi tokį tikslą ir jis formalizuotas, 50 proc. tokį tikslą turi, tačiau jis neformalizuotas (TMO 2018). Kitas TMO 2020 m. įgyvendintas Visuomenės požiūrio į migracijos procesus COVID-19 kontekste kaitos tyrimas parodė, kad ir Lietuvos gyventojų nuostatos dėl grįžtamosios migracijos yra rezervuotos: 39 proc. grįžtamąją migraciją vertina teigiamai, 20 proc. – neigiamai, 41 proc. – neutraliai (TMO 2020 liepa). Tos pačios organizacijos inicijuotas 2021 m. darbdavių nuomonės dėl Lietuvoje ir užsienyje patirtį įgijusių darbuotojų vertinimo tyrimas taip pat atskleidžia ir darbdavių rezervuotą požiūrį į gyventojų, turinčių darbo patirties užsienyje, įdarbinimą – tik 25 proc. apklaustų darbdavių rinkęsi tokius kandidatus, dažniausiai IT srities įmonės bei įmonės, kuriose dirba asmenys, per praėjusius trejus metus grįžę iš užsienio: ten studijavę, dirbę ar pan. (TMO 2021). Šie duomenys

atskleidžia, kad suinteresuotumas pritraukti ir panaudoti sugrįžusiųjų socialines perlaidas kol kas išlieka gana rezervuotas, tiek kalbant apie savivaldybes, tiek apie darbdavius ir visuomenę.

Tai patvirtina ir „(Re)migrantų socialinės perlaidos visuomenės gerovės augimui: iššūkiai ir patirtys lyginamojoje perspektyvoje“ 2020–2021 m. atlikto tyrimo duomenys. Jie parodo, kad valstybiniu lygmeniu aiškiai suprantama, jog (re)migrantai „*atneša kitokias žinias, kitokią darbo kultūrą, know how [liet. praktinę patirtį], tarptautinę patirtį*“ (interview su Vyriausybės kanceliarijos atstovu) bei „*toleranciją ir platesnę mąstymą*“ (interview su „Work in Lithuania“ atstovu). Tačiau pasidalijama patirtimi, kad poreikį pritraukti (re)migrantų indėlių vis dar tenka įrodinėti tiek valstybinėms, tiek savivaldybės institucijoms: „*Pagrindinė problema ta, kad žmonės nesupranta, kodėl tai yra reikalinga*“ (interview su Vyriausybės kanceliarijos atstovu), „*Lietuvoje vis dar yra nelabai geras požiūris į sugrįžusius, bandom juos [valstybės ir savivaldybės institucijas] pamokyti, kad reiktų žiūrėti maloniau į sugrįžusius, suprasti, kad ir jie nori nešti naudą*“ (interview su „Globali Tauragė“ atstovu).

Veikėjų, dalyvaujančių pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas, tinklas

Kaip minėta, veikėjų, dalyvaujančių pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas, tinklą kilmės šalyje gali sudaryti nacionalinės ir regioninės valdžios institucijos, verslo įmonės ir nevyriausybines organizacijos. Lietuvos Vyriausybės atveju į (re)migrantų indėlio pritraukimą ir panaudojimą yra įtrauktos tiek Vyriausybės kanceliarija, ministerijos (ypač Užsienio reikalų, Švietimo, mokslo ir sporto, Socialinės apsaugos ir darbo, Ekonomikos ir inovacijų, Kultūros bei Vidaus reikalų), tiek jų įsteigtos įstaigos, tokios kaip Ekonomikos ir inovacijų ministerijos 2009 m. įsteigta tiesioginių užsienio investicijų plėtros agentūra „Investuok Lietuvoje“ su programomis „Kurk Lietuvai“ (nuo 2012 m.) ir „Work in Lithuania“ (nuo 2017 m.). Programa „Kurk Lietuvai“ skirta pritraukti tarptautinę patirtį turinčius profesionalus į viešąjį sektorių, programa „Work in Lithuania“ – užsienio specialistus į verslo įmones, ypač šalyje veikiančias tarptautines bendroves. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos iniciatyva buvo organizuoti du kvietimai, skirti užsienio tyrėjams pritraukti: 2018 m. pradėta vykdyti „Mokslininkų iš užsienio pritraukimas vykdyti mokslinius tyrimus“ programa bei 2020 m. prasidėjusi „Valstybės profesorų programa“, skirta suburti tarptautines mokslininkų grupes ir Lietuvoje atlikti rezultatais išsiskiriančius didelės apimties mokslinius tyrimus. Panašiai ir Kultūros ministerija vykdė keletą bendrų Lietuvos bei užsienyje gyvenančių lietuvių kultūros iniciatyvoms įgyvendinti skirtų projektų. Be jų veikia ir Migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“, įkurtas 2015 m. bendradarbiaujant Tarptautinei migracijos organizacijai (TMO) su LR Vyriausybe ir finansuojamas Vidaus reikalų ministerijos. „Renkuosi Lietuvą“ vieno langelio principu teikia nemokamas konsultacijas visiems sugrįžusiems ar apie grįžimą galvojantiems lietuviams ir į Lietuvą atvykstantiems užsieniečiams. 2021 m. pradėtas vykdyti Užimtumo tarnybos iniciatyvos projektas „Gal į Lietuvą?“, kuris skirtas emigravusiems šalies gyventojams, svarstantiems sugrįžti dirbti ir gyventi į Lietuvą. Šios iniciatyvos tikslas – pasiekti užsienyje gyvenančius lietuvius ir suteikti jiems visą aktualiausią informaciją apie darbo rinką Lietuvoje, įsidarbinimo bei persikvalifikavimo galimybes.

Savivaldybių lygmeniu 2017 m. startavo Lietuvos savivaldybių asociacijos iniciatyva „Globalūs regionai“ bandomuoju projektu Tauragėje. Ši iniciatyva siekia integruoti išvykusiuosius į savo gimtojo miesto ar miestelio gyvenimą. Projektas, 2021 m. pabaigoje jungiantis jau 17 savivaldybių, suteikia galimybę kiekvienam išvykusiajam sekti savo krašto naujienas ir aktyviai prisidėti savo idėjomis, žiniomis, konsultacijomis kuriant gimtines gerovę. Kaip teigia „Globali

Tauragė“ atstovas: „Globali Tauragė“ siekia informuoti visus išvykusius ir sugrįžusius žmones apie gyvenimą Tauragėje, kviesti juos plėsti Tauragės veiklas užsienyje, supažindinti su jomis. Stengiamės, kad išvykusieji norėtų sugrįžti, o sugrįžusieji – pasilikti“. Be to, „Globali Tauragė“ turi ambasadorių užsienyje tinklą, kurie ne tik skleidžia informaciją užsienio lietuviams, bet ir prisideda organizuojant mokymus, kultūrinius renginius ir pan. Pasak „Renkuosi Lietuvą“ atstovo, taip pat aktyvi veikla „Panevėžyje, Šiauliuose, Anykščiuose, Kaišiadoryse, bet ne visose savivaldybėse pakankamai padaryta, trūksta intereso“. Prie ryšių su išvykusiais ir užsienį palaikymo prisideda ir kita socialinė platforma – „City Alumni“, kuri į gimtųjų miestų ir miestelių plėtros veiklas siekia pritraukti ne tik kraštiečius, persikėlusius į didžiuosius miestus, bet ir emigrantus. „City Alumni“ 2014 m. inicijavo Pasaulio ekonomikos forumo Jaunimo globalaus tinklo „Global Shapers“ Lietuvos skyrius („Global Shapers Vilnius HUB“), o 2021 m. „City Alumni“ klubai jau veikė 14 miestų.

Taip pat galima paminėti atskirų miestų iniciatyvas. Pavyzdžiui, šalies sostinėje Vilniuje 2021 m. įkurta „International House Vilnius“, vieno langelio principu veikianti agentūra, teikianti nemokamas konsultacijas ir paslaugas, susijusias su persikėlimu į Lietuvą ir gyvenimu Vilniuje: nuo leidimų gyventi ir socialinio draudimo iki įdarbinimo paslaugų bei mokesčių pradedant verslą. Ši agentūra įkurta bendra Vilniaus miesto turizmo ir verslo plėtros agentūros „Go Vilnius“ ir talentų pritraukimo programos „Work in Lithuania“ iniciatyva. Kitas pavyzdys galėtų būti Pasaulio alytiškių bendruomenė prie Alytaus miesto savivaldybės, kuri vienija Alytaus ambasadorius užsienyje, informuoja apie sugrįžimo galimybes bei kultūros aktualijas, organizuoja renginius, skirtus po pasaulį išsibarsčiusiems alytiškiams. Vis dėlto, tokių iniciatyvų labai trūksta kituose miestuose, manoma, kad „tai yra ateities dalykai ir kada nors turėtų atsirasti požiūris, kad visose savivaldybėse turėtų vienodai tos paslaugos funkcionuoti, nes 2017 m. tyrimas rodė, kad 82 proc. sugrįžta ten, iš kur išvyko“ (interviu su „Renkuosi Lietuvą“ atstovu).

Veikėjų, dalyvaujančių pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas, tinklą papildo nevyriausybinės organizacijos, dirbančios su užsienyje gyvenančiais, norinčiais sugrįžti ir jau sugrįžusiais migrantais. Tyrimo metu buvo identifikuotos keturios tokios organizacijos, tačiau tikėtina, kad jų yra ir daugiau. Visos jos įkurtos ir vystomos pačių (re)migrantų, todėl puikiai žino migrantų poreikius ir motyvacinis veiksnys, skatinančius prisidėti prie Lietuvos gerovės. Viena stipriausių organizacijų yra „Global Lithuanian Leaders“, įkurta 2009 m. ir jungianti daugiau kaip 2 000 lietuvių profesionalų iš 49 šalių. Organizacija vykdo platų spektrą programų, tokių kaip mentorystės programą „LT Big Brother“, „GLL Talent Reach“, „GLL Think & do Tank“ ir kitas. Taip pat organizacija aktyviai bendradarbiauja su valdžios institucijomis teikdama pasiūlymus, kaip geriau pritraukti ir panaudoti migrantų socialines perlaidas. Panašiai veikia ir kita 2009 m. įkurta organizacija – asociacija „Futura Scientia“, tačiau ji daugiau vienija mokslo atstovus ir siekia aktyviai dalyvauti kuriant Lietuvoje šiuolaikinę mokslinių tyrimų ir inovacijų sistemą. Kita plačią norinčių sugrįžti ir jau sugrįžusių migrantų grupę apimanti nevyriausybė organizacija „Eksemigrantai“ koordinuoja naujienų ir pagalbos portalą grįžtantiems ar planuojantiems grįžti tautiečiams į Lietuvą. Be to, ši organizacija sujungia patarėjų tinklą daugelyje miestų, kurie savanoriškai teikia konsultacijas norintiems sugrįžti. Yra ir sugrįžusius migrantus suburiančių organizacijų, pavyzdžiui, 2007 m. įkurta lietuvių, gyvenusių užsienyje, visuomeninė organizacija „Sugrįžus“, kuri daugiau orientuojasi į (re)migrantų kultūrinės ir pilietinės veiklas, tinklaveiką, patarimus bei palaikymą.

Galima matyti, kad veikėjų, tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvaujančių pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas, grupė pastaraisiais metais smarkiai išsiplėtė. Be to, matyti ir šių veikėjų tarpusavio bendradarbiavimo kultūros stiprėjimas. Aukščiausiu instituciniu lygiu veikia dvi pagrindinės bendros lietuvių pasaulio bendruomenės komisijos – su Lietuvos

Respublikos Seimu (Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija) ir su Lietuvos Respublikos Vyriausybe (Užsienio lietuvių reikalų koordinacinė komisija). 2021 m. pabaigoje vyko pirmasis Lietuvos diasporos reikalų koordinavimo komisijos posėdis. Komisiją sudaro į diasporos politikos įgyvendinimą įsitraukusių Lietuvos Respublikos ministerijų ir įstaigų, diasporos organizacijų bei nevyriausybinų organizacijų vadovai. Taip pat sudaromos darbo grupės, siekiant tobulinti įstatymus, kurti strategijas ir jų įgyvendinimo planus (re)migrantų indėlio pritraukimo sąlygoms gerinti. Be to, glaudžiai bendradarbiauja jau minėtų organizacijų „Global Lithuanian Leaders“, „Work in Lithuania“, „Kurk Lietuvą“, „Renkuosi Lietuvą“, „Globalūs regionai“, „Pasaulio alytiškių bendruomenė“ atstovai per bendrus susitikimus, seminarus, iniciatyvas, nuorodas į viena kitos interneto svetaines. Atlikti interviu atskleidžia, kad šių įstaigų ir organizacijų atstovai puikiai vienas kitą pažįsta, dažnai bendrauja, bendradarbiavimas nenutrūksta ir pasikeitus darbuotojams. Kaip teigia „Work in Lithuania“ atstovė, jų pagrindiniai partneriai ir kartais konkurentai – „Renkuosi Lietuvą“ ir „Global Lithuanian Leaders“ (GLL). Tačiau yra pasidalijama funkcijomis: „*GLL yra šiek tiek rinktinis klubas, nes jie orientuojasi į lietuvius, kurie pagal savo darbo ir gyvenimo pasiekimus yra labai rimtos asmenybės, <...> mes orientuojamės į jaunesnėlius, vidutinio ar aukštesnio lygmens vadovus, bet nedirbame su C lygio atrankomis. Mes, kadangi esame atsakingi už programą, atliekame visą skaitmeninę rinkodarą, Lietuvos viešinimą, ir kai į mus kreipiasi individualus žmogus, suteikiame tam tikros informacijos, tačiau dėl konkretesnių konsultacijų, tarkim persikėlimo, darželio ir pan. – nukreipiame į „Renkuosi Lietuvą“.*

Todėl galima daryti išvadą, kad, nepaisant vis dar pasitaikančių nusiskundimų dėl bendradarbiavimo stokos, veikėjų tinklas yra gana stiprus ir pajėgiantis inicijuoti teigiamus pokyčius. Vis dėlto, pasigendama aktyvesnio kitų nevyriausybinų organizacijų indėlio. Jos galėtų prisidėti bendradarbiaujant su užsienyje gyvenančiais migrantais ir jų organizacijomis, tiek įtraukiant sugrįžusius migrantus bei jų užsieniečius šeimos narius į bendruomeninę ir pilietinę veiklą, tiek prisidedant prie sklandesnės jų integracijos bei įtinklinimo. Be to, labai svarbu labiau skatinti pasyvias savivaldybes pritraukiant migrantų indėlį bei skatinti verslo įmones keisti požiūrį, įžvelgti (re)migrantų indėlio pritraukimo galimybes ir naudą.

Taikomos priemonės / paskatos pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas

Pasak Tarptautinės migracijos organizacijos 2020 m. inicijuoto Visuomenės požiūrio į migracijos procesus COVID-19 kontekste kaitos tyrimo, dauguma lietuvių (60 proc.) mano, kad valstybė turi skatinti emigravusius tautiečius grįžti į tėvynę, taip pat 45 proc. respondentų mano, kad šiuo metu vykdomos grįžtamosios migracijos skatinimo priemonės nėra pakankamos. Vis dėlto, apžvelgus atliktus taikomoms priemonėms vertinti skirtus tyrimus, matyti, kad jų yra finansuojama tikrai nemažai ir gana reguliariai (Barcevičius ir kt. 2005; Viešosios vadybos ir politikos institutas 2007; Barcevičius ir kt. 2009; Sipavičienė, Gaidys ir Dobrynina 2009; Barcevičius ir kt. 2012; Gudelis, Gečienė, Jakulevičienė 2012; Gudelis, Klimavičiūtė 2015, 2016; ir kt.). Vienas iš atliktų naujausių vertinimų pateiktas D. Gudelio ir L. Klimavičiūtės parengtoje knygos „Diasporos profesionalai: kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę“ dalyje „Lietuvos diasporos įtraukimo politika tinklų valdymo perspektyvoje“ (2015). Čia pateikiamas išsamus diasporos pritraukimo priemonių vertinimas pagal autorių papildytą J. Brinkerhoff (2012) priemonių tipologiją. Todėl šiame straipsnyje analizuojamos tik tos priemonės, kurios papildo šių autorių pateiktą vertinimą, remiantis naujais duomenimis.

Iš pradžių, siekiant kryptingai naudoti ribotas finansavimo galimybes, buvo orientuojamasi tik į emigravusių profesionalų indėlio – tiek finansinio indėlio per investavimą, tiek socialinių perlaidų per verslo konsultavimą ir socialinius kontaktus – pritraukimą, mažai tikintis,

kad pavyks pritraukti migrantus profesionalus į Lietuvą. Tačiau jau nuo 2012 m. imta taikyti talentų pritraukimo priemonės, skatinančias sugrįžti specialistus į tėvynę. 2020–2021 m. tyrimo „(Re)migrantų socialinės perlaidos visuomenės gerovės augimui: iššūkiai ir patirtys lyginamojoje perspektyvoje“ metu atliktame interviu Vyriausybės kanceliarijos atstovė teigia, jog iki šiol tai yra dominuojanti kryptis:

„Vyriausybės migrantų politika yra nukreipta į reemigraciją, ypač į aukštos kvalifikacijos specialistų – talentų – pritraukimą. Tai paremta supratimu, kad norint proveržio svarbu būti konkurencingiems kovojant dėl talentų ir investicijų globalioje rinkoje, kad žmogiškieji išteklių yra pagrindinis šalies gerovės pagrindas“.

Labai svarbu aiškiai nustatytas horizontalusis prioritetas ir priemonių įgyvendinimo reguliarumas, nes, pavyzdžiui, kasmet vykdomas dalyvių į „Kurk Lietuvai“ programą priėmimas palaipsniui padėjo pritraukti į viešojo sektoriaus institucijas vis geresnius, turinčius daugiau ką perduoti kandidatams: „Kiekvienais metais kokybė gerėja, bet šiais metais ji buvo žymiai aukštesnė“ (interviu su „Kurk Lietuvai“ atstove).

Nepaisant aiškiai suformuluoto prioriteto talentams pritraukti, manoma, kad „talentų politika yra vis dar labai fragmentiška ir pasiskirsčiusi per keletą institucijų“ (interviu su Vyriausybės kanceliarijos atstove). Todėl teigiama, kad būtina stipriai koordinuoti talentų pritraukimo politiką, sukurti konkretų veiksmų planą ir pagrindiniams šios politikos įgyvendinimo veikėjams pasidalyti atsakomybėmis:

„Lietuvoje pats laikas į talentų valdymą pasižiūrėti sistemškai iš Vyriausybės perspektyvos. Vienintelis dalykas, ko reikėtų – susodinti visas į procesą įsitraukusias institucijas prie vieno stalo. Jos suformuotų labai konkretų veiksmų planą ir ŠMM, SADM, VRM, URM ir EIM pasidalytų atsakomybėmis, kurios apimtų labai aiškų pasiskirstymą, kas atsakingas už pritraukimą, išlaikymą, integraciją ir pan.“ (interviu su „Work in Lithuania“ atstovu).

Vis dėlto, pastaruoju metu matomas ir siekis išplėsti (re)migrantams pritraukti skirtas priemones, kad jos sudarytų sąlygas pritraukti ir išlaikyti žemesnės kvalifikacijos (re)migrantus bei pasinaudoti jų perteikiamomis socialinėmis perlaidomis. „Renkuosi Lietuvą“, „Gal į Lietuvą“, „International House Vilnius“, „Globalių regionų“ bei „Eksemigrantų“ ir kitų nevyriausybinių organizacijų pastarųjų metų veikla smarkiai nukreipta į motyvavimą, informavimą, paskatiniimą bei praktinę pagalbą susirandant darbą, sprendžiant kitas su persikėlimu susijusias problemas visiems norintiems sugrįžti į Lietuvą migrantams bei jų nelietuviams šeimos nariams. Taip pat minėtinos priemonės, padedančios migrantų vaikams dalyvauti lituanistiniame švietime (2021 m. pabaigoje priimtas Švietimo įstatymo 25 straipsnio pakeitimas, įgalinantis nuolatinę finansinę ir kitokią paramą jau veikiančioms neformaliojo lituanistinio švietimo mokykloms ir naujų steigimui), integruotis į mokyklas (grįžusiems vaikams ugdyti skiriamas 30 proc. didesnis valstybės finansavimas moksleivio krepšeliui, paskiriamas asmuo, kuris padėtų sklandžiai integruotis, sudaromas individualus mokymosi planas, kai kuriose mokyklose organizuojamos išlyginamosios klasės ir pan.) bei nelietuviams migrantų šeimos nariams sudaromos galimybės nemokamai mokytis lietuvių kalbos. Tai stipriai prisideda prie J. Brinkerhoff (2012) ir D. Gudelio bei L. Klimavičiūtės (2015) išskirtų palengvinimo / skatinimo bei aprūpinimo išteklių priemonių plėtos ir sudaro sąlygas pritraukti migrantų socialines perlaidas.

Žinoma, tiek išsiplėtus migrantų pritraukimo priemonės įgyvendinančių organizacijų tinklui kyla grėsmė funkcijų dubliavimuisi. Todėl svarstoma apie grįžtančiojo kortelę, kuri padėtų identifikuoti sugrįžusiųjų ir suteikti jam reikiamų įvairių paslaugų:

„Mes svarstome, kad gal galėtų būti grįžtančiojo kortelė, padedanti žmogų identifikuoti kaip klientą ir jį siek tiek „paganyti“: ne tik jam atvažiavus, bet ir ilgesnį laiką. Mes padedame iš pat pradžių, o

toliau turėtų dar kas nors lydėti, žiūrėti, kaip sekasi mokantis kalbos, kaip sekasi vaikams sugrįžti į mokyklą, mokytis, taip pat vertinti situacijas, susijusias su negalia ir sveikata, būsto ir darbų paieškomis, verslo pradžia“ (interviu su „Renkuosi Lietuvą“ atstovu).

Taip pat atsiranda poreikis sukurti teikiamų priemonių ir jas įgyvendinančių organizacijų žemėlapi: *„Kitais metais planuojame pradėti katalogizuoti, susikursime duomenų bazę ir virtualių žemėlapi, kur būtų galima tas iniciatyvas visiems lengvai sužiūrėti, nes yra dinamika: vieni atsiranda, kiti dingsta, vieni stiprėja, kiti silpnėja“ (interviu su „Renkuosi Lietuvą“ atstovu).*

Be to, pabrėžiama, kad (re)migrantams sudėtinga adaptuotis sugrįžus, nes ilgesnį laiką gyvenus užsienyje sutrūkinėja turėti socialiniai tinklai, buvusių pažįstamų ir draugų mąstysena yra kitokia, todėl kyla sunkumų bendraujant: *„Iš pradžių jiems būna labai sunku adaptuotis, jie sugrįžta į aplinką, kurioje jaučiasi svetimi. Aplinka labai homogeniška, grįžusiųjų draugai mąsto ir gyvena kitaip“ (interviu su „Work in Lithuania“ atstove).* Todėl ryškus priemonių, kurios padėtų išlaikyti ir padėti integruotis, praplėsti socialinį tinklą ir įtraukti į bendruomenines veiklas, poreikis. Galima paminėti gerąją „Kurk Lietuvai“, „Work in Lithuania“, „Globalios Tauragės“, „Pasaulio alytiškių bendruomenė“, „Sugrįžus“ bei kitų iniciatyvų patirtį, kai stengiamasi suburti sugrįžusiųjų bendruomenes, reguliariai organizuoti susitikimus ir bendrus su ne emigrantais renginius. Todėl matomas tokių priemonių, kurias teiktų įvairios (ne tik reemigrantų) nevyriausybines organizacijos, bendruomenės ir privataus verslo iniciatyvos, poreikis. Pavyzdžiui, tokių paslaugų tikimasi plečiant „International House Vilnius“ taikomas priemones:

„Tikimės, kad ne tik valstybinės institucijos teiks informaciją. Labai norėčiau, kad verslas, įvairios bendruomenės įsitrauktų, pristatytų save, pavyzdžiui, per reklaminius bukletus, ekranus, šokių klubuose, knygų klubuose – kad žmonės galėtų susirasti bendraminčių bendruomenę“ (interviu su Vyriausybės kanceliarijos atstove).

Matoma ir rizika, kad vis dar daugelis iniciatyvų yra projektinio pobūdžio ir kyla grėsmė, jog pasibaigus projektiniam finansavimui nutrūks priemonių, skirtų (re)migrantų indėliui pritraukti ir panaudoti, įgyvendinimas: *„Projektinio pobūdžio dalykai yra rizikingi, nes pasibaigus finansavimui, pasibaigia ir veiklos“ (interviu su „Renkuosi Lietuvą“ atstovu).* Todėl siekiant priemonių įgyvendinimo tęstinumo, būtina identifikuoti veiksmingiausias priemones ir užtikrinti nuolatinę jų finansinę paramą.

Pasirengimas / kliūtyb panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas

Analizuojant, kaip (re)migrantų socialinės perlaidos yra priimamos, galima matyti ir prieššukumą naujovėms, ir sudaromas kliūtis, kurios sumažina pritraukimo priemonių veiksmingumą. Atlikti interviu atskleidė, kad dažnai institucijų vadovai yra labiau suinteresuoti perimti (re)migrantų socialines perlaidas, tačiau kiti institucijų darbuotojai yra daug labiau skeptiški: *„Dažniausiai institucijų ar departamentų lygmenys vadovai labai tiki, labai nori ir labai laukia. Kai kalbame apie žemesnį lygmenį ar žemesnį skyrių, specialistus, dažniausiai sulaukiame labai daug skepsio“ (interviu su „Kurk Lietuvai“ atstove).* Tai labai atliepia L. Nevinskaitės tyrimo rezultatus, kuriais ji atskleidžia: jei vadovybė linkusi įtraukti grįžtančius migrantus, žemesnio lygio darbuotojai nėra linkę perimti migrantų patirties, todėl sugrįžusieji *„gali tiesiog nesugebėti efektyviai išnaudoti savo potencialo“ (Nevinskaitė 2016: 148).*

Taip pat I. Gečienė-Janulionė atskleidžia, kad valstybinėse įstaigose ar organizacijose (re)migrantai susiduria ne tik su biurokratija bei hierarchija, bet ir su skirtinga darbo kultūra. Skirtinga darbo kultūra išryškėja organizuojant darbą, bendraujant su vadovais, bendradarbiais ir klientais. Dėl kitokios darbo kultūros dažnai informantai pastebi, kad labai sunku perduoti savo patirtį ir įgyvendinti naujas idėjas, nes susilaukiama atmetimo reakcijos. Pateikiama tokią

reakciją iliustruojanti nuomonė: „Čia kaip ėjimas prieš laviną, prieš cunamį. Kai tu vienas esi lašas jūroje ir dažnai susiduri su tuo, kad „tu čia amerikietis, čia jų kultūra, mes čia taip nedarome, pas mus kitaip“. <...> Savame kieme pranašu nebūsi“ (Gečienė-Janulionė 2020: 115).

IŠVADOS

Nagrinėjant kilmės šalių galimybes pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas, išskiriamos šios ekosistemos dalys: kilmės šalies suinteresuotumas, veikėjų tinklas, taikomos priemonės / paskatos pritraukti bei pasirengimas / kliūtys panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas. Analizuojant Lietuvos (re)migrantų socialinių perlaidų pritraukimo ir panaudojimo ekosistemą matyti, kad, nors valstybiniu lygmeniu matomas vis stiprėjantis suinteresuotumas pritraukti šias socialines perlaidas, visuomenė ir verslo įmonės tokio suinteresuotumo labai stokoja. Be mažo visuomenės ir verslo įmonių suinteresuotumo pritraukti migrantų socialines perlaidas silpnesnė ekosistemos dalis yra ir pasirengimas panaudoti šias perlaidas.

Lietuvos veikėjų, dalyvaujančių pritraukiant ir panaudojant (re)migrantų socialines perlaidas, tinklas yra gana stiprus ir tankus, ypač atsižvelgiant į pastarųjų metų naujų veikėjų atsiradimą ir jų bendradarbiavimo plėtrą. Vis dėlto matyti, kad tokių veikėjų dar ypač trūksta savivaldybių lygmeniu, nes ne visos savivaldybės suinteresuotos taikyti aktyvias pritraukimo priemones. Be to, pasigendama daugiau nevyriausybinių ir verslo iniciatyvų pritraukti (re)migrantų socialines perlaidas.

Taikomų priemonių spektras nuolat didėja, pastaruoju metu matoma pažanga praplečiant priemones talentams (profesionalams, specialistams) pritraukti bei pritaikant priemones žemesnės kvalifikacijos reemigrantams pritraukti, ypač tas priemones, kurios sudaro sąlygas sugrįžti ir sėkmingai išspręsti su persikraustymu susijusias problemas. Tačiau vis dar ryškus poreikis taikyti daugiau priemonių sugrįžusiųjų išlaikymui bei reintegracijai. Šiuo atžvilgiu siūloma daugiau dėmesio skirti sugrįžusiųjų įtinklinimui: kurti bendruomenes, klubus ar organizacijas, sugrįžusiuosius įtraukti į vietos bendruomenes bei nevyriausybinių organizacijų veiklą ir pan. Akivaizdu, kad toks įtinklinimas būtų svarbus ir pritraukiant migrantų socialines perlaidas jiems negrįžtant.

Taigi, iš visų analizuotų Lietuvos galimybių pritraukti ir panaudoti (re)migrantų socialines perlaidas ekosistemos dalių silpniausias yra kai kurių savivaldybių, darbdavių ir visuomenės suinteresuotumas bei pasirengimas perimti šias socialines perlaidas. Kad tai pasikeistų, reikia nuosekliai keisti visuomenės ir darbdavių požiūrį, nuolat informuoti apie (re)migrantų socialinių perlaidų naudą, skleisti geruosius pavyzdžius. Kita vertus, galima tikėtis, kad kuo daugiau bus pritraukiama sugrįžusiųjų ir bus sudarytos sąlygos jų integracijai, tuo sparčiau keisis šis požiūris.

Gauta 2021 12 31
Priimta 2022 05 11

Literatūra

1. Barcevičius, E. ir kt. 2005. *Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės*. Tyrimo ataskaita. Viešosios vadybos ir politikos institutas. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/11991507/Ekonomini%C5%B3_migrant%C5%B3_skatiniimo_gr%C4%AF%C5%B5T_%C4%AF_T%C4%97vyn%C4%99_priemon%C4%97s
2. Barcevičius, E. ir kt. 2009. *Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas*. Viešosios vadybos ir politikos institutas. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/753_ekomigrac_vertin_i_2009.pdf
3. Barcevičius, E. ir kt. 2012. *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, red. E. Barcevičius, D. Žvalionytė. Vilnius: Vaga.

4. Boccagni, P.; Lafleur, J. M.; Levitt, P. 2015. 'Transnational Politics as Cultural Circulation: Toward a Conceptual Understanding of Migrant Political Participation on the Move', *Mobilities* 11(3): 444–463.
5. Brinkerhoff, J. M. 2012. 'Creating an Enabling Environment for Diasporas' Participation in Homeland Development', *International Migration* 50(1): 75–95.
6. Čiubrinskas, V. 2018. 'Returning with Resources: Social Remittances and the Uncertain Belonging of Transatlantic Remigrants', in *Remigration to Post-Socialist Europe: Hopes and Realities of Return*, eds. C. Hornstein-Tomic, R. Pichler, S. Scholl-Schneider. Wien, Zurich: LIT Verlag, 45–70.
7. Čiubrinskas, V. ir kt. 2022. *Returning – Remitting – Receiving: Social Remittances of Transnational (Re)migrants to Croatia, Lithuania, and Poland*. LIT Verlag.
8. Dziągłowski, M. 2016. 'Return Migration and Social Change in Poland: "Closures" to Migrants' Non-Economic Transfers', *Central and Eastern European Migration Review* 5(2): 167–188.
9. Europos migracijos tinklas. 2021. *Emigracija: Kiek sumažėjo Lietuva?* Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/> [žiūrėta 2021-12-22].
10. Gamlen, A. 2006. *Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kinds of States Use Them?* Working Paper No. 32. University of Oxford.
11. Garapich, M. 2016. "I Don't Want This Town to Change": Resistance, Bifocality and the Infra-Politics of Social Remittances', *Central and Eastern European Migration Review* 5(2): 155–165.
12. Gečienė, I.; Matulaitis, Š. 2012. 'Lithuanian Diaspora Role in Sustainable Development of Country', *Regional Formation and Development Studies*. Klaipėda University 3(8): 84–91.
13. Gečienė, I.; Kanopkaitė, S. 2015. *Diasporos indėlis į Lietuvos gerovės kūrimą. „Diasporos profesionalai: kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę“*, kolektyvinė monografija. Mykolo Romerio universitetas ir Socialinių inovacijų institutas.
14. Gečienė-Janulionė, I. 2019. *Migrantų indėlis kilmės šalims: Lietuvos migrantų Jungtinėje Karalystėje atvejis* (mokslo daktaro disertacija). Vilnius: Kauno technologijos universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vytauto Didžiojo universitetas.
15. Gečienė-Janulionė, I. 2020. 'Impact of (Re)migration on the Work Sphere Under COVID-19 Circumstances: The Case of Lithuania', *The Baltic Region* 12(4): 103–127. DOI: 10.5922/2079-8555-2020-4–6.
16. Grabowska, I.; Engbersen, G. 2016. 'Social Remittances and the Impact of Temporary Migration on an EU Sending Country: The Case of Poland', *Central and Eastern European Migration Review* 5(2): 99–117.
17. Gudelis, D.; Gečienė, I.; Jakulevičienė, L. 2012. *Lietuvos diasporos potencialo panaudojimas valstybės gerovei kurti: Europos Sąjungos šalių narių geroji praktika*. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projektas/Dokumentai/diasporos%20potencialas.pdf>
18. Gudelis, D.; Klimavičiūtė, L. 2015. *Lietuvos diasporos įtraukimo politika tinkle valdymo perspektyvoje, „Diasporos profesionalai: kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę“*, kolektyvinė monografija. Mykolo Romerio universitetas ir Socialinių inovacijų institutas.
19. Gudelis, D.; Klimavičiūtė, L. 2016. 'Assessing "Global Lithuania": The Strengths and Weaknesses of Lithuanian Diaspora Engagement Strategy', *Journal of Baltic Studies* 47(3): 325–348. DOI: 10.1080/01629778.2015.1127833.
20. Kapur, D. 2010. *Diaspora, Development and Democracy*. Princeton University Press.
21. Karolak, M. 2016. 'From Potential to Actual Social Remittances? Exploring How Polish Return Migrants Cope with Difficult Employment Conditions', *Central and Eastern European Migration Review* 5(2): 21–39.
22. Krawatzek, F.; Müller-Funk, L. 2019. 'Two Centuries of Flows Between "Here" and "There": Political Remittances and Their Transformative Potential', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46(1): 1–22. DOI: 10.1080/1369183x.2018.1554282.
23. Kuznetsov, Y. 2013. 'Main Conceptual, Empirical, and Policy Issues', in *How Can Talent Abroad Induce Development at Home? Towards a Pragmatic Diaspora Agenda*, ed. Y. Kuznetsov. Migration Policy Institute.
24. Levitt, P. 1998. 'Social Remittances: Migration Driven Local-level Forms of Cultural Diffusion', *International Migration Review* 32(4): 926–948.
25. Nevinskaitė, L. 2015. *Kliūtys diasporai dalyvauti kuriant Lietuvos gerovę: diasporos požūris. „Diasporos profesionalai: kaip juos telkti kuriant Lietuvos gerovę“*, kolektyvinė monografija. Mykolo Romerio universitetas ir Socialinių inovacijų institutas.
26. Nevinskaitė, L. 2016. 'Social Remittances from the Professional Diaspora: The Issue of Home-Country Receptivity', *Central and Eastern European Migration Review* 5(2): 135–153.

27. Newland, K.; Tanaka, H. 2010. *Mobilizing Diaspora Entrepreneurship for Development*. Washington, USA: Migration Policy Institute.
28. Nowicka, M.; Šerbedžija, V. 2016. 'Migration and Social Remittances in a Global Europe', in *Migration and Social Remittances in a Global Europe*, eds. M. Nowicka and V. Šerbedžija. Palgrave MacMillan.
29. Omelaniuk, I. ir kt. 2013. *International Dialogue on Migration (22) – Diasporas and Development: Bridging Societies and States*. International Organization for Migration (IOM). Prieiga per internetą: https://publications.iom.int/system/files/pdf/dmc_report_23aug13.pdf
30. Pérez-Armendáriz, C.; Crow, D. 2010. 'Do Migrants Remit Democracy? International Migration, Political Beliefs, and Behavior in Mexico', *Comparative Political Studies* 43(1): 119–148.
31. Piper, N. 2009. 'Temporary Migration and Political Remittances: The Role of Organisational Networks in the Transnationalisation of Human Rights', *European Journal of East Asian Studies* 8(2): 215–243.
32. Plaza, S.; Radha, D. 2011. 'Harnessing Diaspora Resources for Africa', in *Diaspora for Development in Africa*. Washington, USA: The World Bank.
33. Sipavičienė, A.; Gaidys, V.; Dobrynina, M. 2009. *Grįžtamoji migracija: Teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*. Mokslo studija. Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas. Prieiga per internetą: http://iom.lt/images/publikacijos/failai/1427877517_Grįztamoji_migracija.pdf
34. Socialinių inovacijų institutas. 2019. *Užsienio tyrėjų pritraukimo į Lietuvos mokslo ir studijų institucijas modelis*. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: <https://docplayer.lt/182731381-U%C5%BEsienio-tyr%C4%97j%C5%B3-pritraukimo-%C4%AF-lietuvos-mokslo-ir-studij%C5%B3-institucijas-modelis-socialini%C5%B3-inovacij%C5%B3-institutas.html>
https://www.smm.lt/uploads/documents/mokslas/Modelis_2019_10_16_FIN.pdf
35. Tabar, P. 2014. "Political Remittances": The Case of Lebanese Expatriates Voting in National Elections', *Journal of Intercultural Studies* 35(4): 442–460.
36. Užsienio lietuvių rėmimo centras. 2008. *Užduotis Lietuvai – nuo protų nutekėjimo prie protų pritraukimo*. Projekto „Protų susigrąžinimo programos parengimas ir įgyvendinimas“ baigiamasis leidinys. Prieiga per internetą: <http://www.sii.lt/failai/files/Publikacijos/Protu%20susigrąžinimo%20projekto%20leidinys.compressed.pdf>
37. Viešosios vadybos ir politikos institutas. 2007. „Protų nutekėjimo“ mažinimas ir „protų“ susigrąžinimas. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/Papildomas%20menu2/ES_parama/Protu%20nutekejimo%20mazinimas_ataskaita.pdf
38. White, A. 2016. 'An Inside-out Approach to Social Remittances: Linking Migration and Social Change in Poland', in *Migration and Social Remittances in a Global Europe*, eds. M. Nowicka and V. Šerbedžija. Palgrave MacMillan.

INGRIDA GEČIENĖ-JANULIONĖ

Opportunities of Countries of Origin to Attract and Use (Re)migrants' Social Remittances: The Case of Lithuania

Summary

The article analyses the possibilities of countries of origin to attract and use (re)migrants' social remittances – ideas, values, skills, behaviours and practices. Examining the case of Lithuania, the ecosystem of attracting and using social remittances in the country of origin is revealed: the interest of the country of origin, the network of actors, the measures/incentives to attract and the readiness/obstacles to use (re)migrants' social remittances. Not only the role of public authorities is highlighted, but also the work of municipalities and non-governmental organisations in attracting and using social remittances from (re)migrants.

Keywords: (re)migrants, social remittances, means of attraction